

TRAKTAAT

van het

HEILIG AVONDMAAL

door

JOHANNES CALVIJN.

(Oorspronkelijke titel: Le traite de la Sainte Cène).

Vertaling Dr. H. Kakes.

Een woord vooraf.

Het bescheiden werkje over het avondmaal, dat in het frans werd geschreven, en onderde titel *Le traite de la Sainte Cène* het licht zag, schreef Calvijn tijdens zijn ballingschap in Straatsburg in het jaar 1540. Het verscheen een jaar daarna in Genève. Na vijf jaar heeft N. de Gallars het in het latijn vertaald. Van Calvijns hoofdwerk, de *Institutie*, was toen reeds een tweede druk verschenen, een uitgave zozeer in omvang toegenomen, dat het met recht een theologisch leerboek, een dogmatiek kon heten.

Het tractaat over het avondmaal was volgens de vertaler bestemd voor de ongeletterden, al hadden de geleerden er geen mindere vrucht uit getrokken. Beza noemde het een "Gulden boekske". Het spreekt van zelf, dat het kleine tractaat veel overeenkomst heeft met wat de *Institutie* uitvoeriger zegt over het avondmaal, boek IV, hfdst. XVII. Het begin daarvan is bijvoorbeeld in andere bewoordingen terug te vinden in het tractaat.

Toch is de uitgave ervan naast de *Institutie* alleszins verantwoord. In de eerste plaats omdat het metterdaad eenvoudiger en ook beknopter van omvang is. Werd de *Institutie* in het Latijn geschreven, hoewel later ook in het Frans vertaald, het avondmaalstractaat verscheen in het Frans, zodat de gewone man het ook kon lezen. Daarmee hangt samen, dat dit kleinere werk meer practisch van opzet is. Wat in de *Institutie* minder op zijn plaats zou zijn treffen wij in het tractaat wel aan, namelijk hoe wij het avondmaal dienen te gebruiken en wat de vrucht daarvan is. Voor onze belijdeniscatechisanten is het een uitstekende gids om ze te leren op welke wijze wij het sacrament ontvangen. Maar ook de ouderen zullen er veel aan hebben bij de voorbereiding op deze heilige maaltijd.

Nog belangrijker is de verzoenende toon, die juist in dit tractaat over het avondmaal zo opvalt. Wel is ook hier de polemiek niet vermeden. De heldere franse betoogtrant is boeiend; het is duidelijk te zien, dat Calvijn veel over het avondmaal heeft nagedacht. Fel is hij vooral tegenover Rome; maar Luther, Zwingli en Oecolampadius, die hij met name noemt, zoekt hij te winnen; hun eenzijdigheid en zelfs hun heftigheid kan hij

gemakkelijk vergeven. Het zou nog eeuwen duren voordat de strijd met Rome ook in een zo milde geest gevoerd kon worden.

Evenals Dr. A. Sizoo in zijn vertaling van de Institutie een voorzichtig gebruik maakte van de franse vertaling ervan, heb ik de Latijnse uitgave naast de oorspronkelijke franse tekst gebruikt. Voor zover mij bekend is het eeuwen geleden dat dit tractaat in onze taal verscheen. Nu er weer een verblijdende belangstelling opkomt voor de gedachten van onze grote hervormer heb ik goede hoop dat ook deze vertaling zijn weg zal vinden.

H. Kakes.

Omdat het heilig sacrament van het Avondmaal van onze Heere Jezus in meerdere grote dwalingen betrokken geweest is en in de voorbijgegane jaren opnieuw in meningsverschillen en twistgesprekken verweekeld was, kan het niet verwonderen dat vele zwakken van geweten zich niet goed rekenschap kunnen geven van wat zij daarvan te geloven hebben, maar blijven hangen in twijfel en verlegenheid, in afwachting daarvan, dat de dienaren van God, alle twistgesprekken latende rusten, eens zullen komen tot een zekere eenheid van gevoelen.

In elk geval, omdat het zeer gevaarlijk is geen enkele zekerheid te hebben over deze verborgenheid, welke te kennen zo grote vereiste voor onze zaligheid is, dacht het mij een zeer nuttig werk, de hoofdzaak van wat men hierover weten moet, wel in het kort, maar toch duidelijk uiteen te zetten. Dit tevens met het oog hierop, dat sommige voortreffelijke personen, ziende de behoefte daaraan, er mij om verzocht hebben, welke ik niet, zonder mijn plicht te verzaken, kon afwijzen. Het kan dienstig zijn, om alle moeilijkheden uit de weg te ruimen, de orde aan te geven, die ik dacht te zullen volgen.

TEN EERSTE dan zullen wij uiteenzetten met welk doel en om welke reden de Heere ons het heilig sacrament heeft ingesteld.

TEN TWEEDE welke vrucht en nuttigheid wij er van ontvangen; waarin tevens verklaard zal worden op welke wijze het lichaam van Jezus Christus ons hier geschonken wordt.

TEN DERDE wat het wettig gebruik er van is.

TEN VIERDE zullen wij weergeven door welke dwalingen en bijgelovigheden het bezoedeld is; waar getoond zal worden welk onderscheid er moet zijn tussen de dienstknechten van God en de Roomsens.

TEN VIJFDE zullen we bespreken wat de oorzaak geweest is van het twistgesprek, waarin zelfs onder hen, die in onze tijd het Evangelie opnieuw in het licht gesteld hebben en bezig zijn de Kerk zuiver op te bouwen in de gezonde leer, zo vinnig gestreden werd.

I. MET WELK DOEL EN OM WELKE REDEN DE HEERE ONS HET HEILIG SACRAMENT HEEFT INGESTELD.

Wat dan betreft ons eerste punt: Naardien het onze goede God behaagd heeft ons door de doop op te nemen in Zijn Kerk, welke Zijn huis is, dat Hij wil onderhouden en regeren; en dat Hij ons heeft aangenomen, niet slechts om Zijn dienaren te zijn, maar ook als Zijn kinderen, zo blijft er niets anders over, als dat Hij, om de plicht van een goed Vader te volbrengen, ons moet voeden en voorzien van al wat ons nodig is om te leven. Want daar immers het lichamenlijk voedsel voor allen gemeenschappelijk is en de slechten er evenzeer hun deel van krijgen als de goeden, zo is dit niet iets dat eigen is aan Zijn gezin. Wel is waar dat wij reeds daarin een getuigenis van Zijn Vaderlijke goedheid bezitten, dat Hij ons naar het lichaam onderhoudt, aangezien wij deel hebben aan alle goederen, welke Hij ons met Zijn zegen schenkt. Maar gelijk het leven, waartoe Hij ons wedergeboren heeft, geestelijk is, zo moet ook de spijs om ons daarin te onderhouden en te versterken, geestelijk zijn.

Want wij moeten verstaan, dat Hij ons niet slechts geroepen heeft om eenmaal Zijn hemelse erfenis te bezitten, maar dat Hij ons door de hoop reeds enigermate totdat bezit toegang verleend heeft. Zodat Hij ons niet slechts het leven beloofd heeft, maar ons ook reeds daarin heeft overgebracht, ons ontrukende aan de dood. Dat was, toen Hij, ons aannemende als Zijn kinderen, ons heeft herboren door het onsterfelijke zaad, hetwelk is Zijn Woord, in onze harten ingestort door Zijn Heilige Geest.

Om ons dus in dit leven te onderhouden, gaat het niet om het voeden van onze buik door spijs die vergankelijk is en broos, maar om onze zielen te voeden door een spijs, die beter en kostbaarder is. Nu dan, de ganse Schrift zegt ons dat het geestelijke brood, waardoor onze zielen worden onderhouden, hetzelfde Woord is, waardoor de Heere ons heeft herboren, maar zij voegt er tegelijkertijd de reden bij, namelijk dat ons daarin Jezus Christus, ons enige leven, wordt geschonken en toebedeeld.

Want men moet niet menen, dat er ergens elders leven is dan in God. Maar geheel op dezelfde wijze als God alle volheid des levens in Jezus heeft besloten, opdat Hij het ons zou meedelen door Hem, zo heeft Hij Zijn Woord verordend als een middel, waardoor ons Jezus Christus met al Zijn genade wordt uitgereikt.

Intussen blijft het waar altijd waar, dat onze zielen geen andere spijs hebben dan Jezus Christus. Daarom geeft ons de hemelse Vader, in Zijn zorg om ons te voeden, geen andere dan deze; maar Hij beveelt ons veeleer aan om daarvan ons genoeg te nemen, als van een volkomen toereikende maaltijd, welke wij niet kunnen voorbijgaan en waarbuiten wij niets anders kunnen vinden.

Wij hebben dus reeds gezien, hoe Jezus Christus de enige spijs is, waar door onze zielen gevoed worden; maar omdat Hij ons wordt toebedeeld door het Woord des Heeren, dat

Hij als middel daartoe bestemde, zo wordt dit ook brood en water genoemd. Welnu, wat gezegd wordt van het Woord, dat past evenzeer bij het sacrament van het avondmaal, door middel waarvan ons de Heere leidt tot de gemeenschap van Jezus Christus. Want omdat wij zo zwak zijn, dat wij het niet met een waarachtig vertrouwen des harten kunnen aannemen, wanneer het ons door eenvoudige onderwijzingen prediking wordt aangeboden, zo heeft de Vader der barmhartigheid het niet beneden Zich geacht in dezen Zich te schikken naar onze zwakheid en aan Zijn Woord een zichtbaar teken te willen toevoegen, waarin Hij het wezen van Zijn beloften ons afbeeldde, om ons te bevestigen en te versterken, door ons te bevrijden van alle twijfel en onzekerheid.

Omdat het dus een zo grote en onbegrijpelijke verborgenheid is om te zeggen dat wij gemeenschap hebben met het lichaam en bloed van Jezus Christus, en naardien wij, van onze kant zo ruw en grof zijn, dat wij zelfs de minste dingen van God niet kunnen verstaan, zo was het nodig dat het ons te verstaan gegeven werd naar dat onze bevatting het kon verdagen. Om deze oorzaak heeft de Heere ons Zijn avondmaal ingesteld, teneinde de beloften, vervat in Zijn Evangelie, voor onze consciëntie te betekenen en te verzegelen, dat Hij namelijk ons Zijn lichaam en Zijn bloed deelachtig maakt; en om ons de onwankelbare zekerheid te schenken, dat daarin onze waarachtige geestelijke spijs gelegen is en opdat wij, zulk een pand hebbende aangenomen, het rechte geloof in onze zaligheid verkrijgen zouden.

Vervolgens ook om ons te oefenen in de erkenning van Zijn grote goedheid jegens ons, om die te meer te prijzen en groot te maken.

Ten derde, om ons aan te sporen tot alle heiligheid en reinheid, omdat wij leden van Jezus Christus zijn; en in 't bijzonder tot eenheid en tot broederlijke liefde, zoals deze ons daar speciaal wordt aanbevolen. Wanneer wij deze drie redenen, die de Heere in aanmerking nam, toen Hij ons Zijn avondmaal heeft ingesteld, goed in 't oog vatten, hebben wij reeds een begin gemaakt om goed te verstaan, zowel wat vrucht het ons brengt, alsook wat onze taak is om het op de rechte wijze te gebruiken.

II. WELKE VRUCHT EN NUTTIGHEID WIJ ER VAN ONTVANGEN, WAARIN TEVENS VERKLAARD ZAL WORDEN OP WELKE WIJZE HET LICHAAM VAN JEZUS CHRISTUS ONS HIER GESCHONKEN WORDT.

Het wordt dus tijd, dat wij komen tot het tweede punt, om namelijk te laten zien, hoezeer des Heeren avondmaal ons van nut is, als wij maar ons voordeel daarmee doen. En zo zullen wij zijn nuttigheid leren kennen door de erkenning van onze behoeften, waarin het voorziet. Het is nodig, dat ons geweten in meer dan gewone onrust en foltering verkeert, zo vaak wij zien wie wij zijn en onderzoeken wat in ons is.

Want er is niemand onder ons, die in zichzelf een enkele kruimel gerechtigheid kan vinden; integendeel, wij zijn geheel vervuld van zonde en ongerechtigheid; zozeer, dat er geen andere aanklager nodig is om te beschuldigen als ons geweten, noch een andere rechter om ons te veroordelen.

Waaruit dus volgt, dat de toorn Gods ons bereid wordt, en dat er niemand aan de eeuwige dood kan ontkomen. Als wij niet slapen en niet stompzinnig zijn, dan moet deze vreselijke overdenking ons worden tot een voortdurende hel, om ons te kwellen en te folteren. Want het gericht Gods kan niet in onze gedachten opkomen, of wij zien onze veroordeling er uit voortkomen. Wij zijn dus reeds in de afgrond van de dood, tenzij onze goede God er ons aan ontrukkt.

En verder, welke hoop der opstanding kunnen wij koesteren, als wij zien op ons vlees, dat niet anders is als verrotting en gewormte? Dies zijn wij zowel naar de ziel als naar het lichaam meer dan ellendig, als wij bij onszelf blijven staan; en het kan niet anders of een grote droefheid en angst moet over ons komen bij het besef van zulk een ellende.

En nu geeft ons de hemelse Vader, om ons daarin te hulp te komen, het avondmaal, als een spiegel, waarin wij onze Heere Jezus aanschouwen, gekruisigd om onze misdaden en zonden uit te delgen, en opgewekt om ons te verlossen van het verderf en van de dood; Die ons herstelt in de hemelse onsterfelijkheid.

Ziedaar dus een zeldzame vertroosting die wij van het avondmaal ontvangen, dat het ons stiert en leidt naar het kruis van Jezus Christus en naar Zijn opstanding; om ons te verzekeren, dat, welke ongerechtigheid er ook in ons zij, de Heere niet nalaat ons te kennen en aan te nemen, ja te houden voor rechtvaardigen; en dat Hij, welke oorzaak des doods ook in ons zij, niet nalaat ons levend te maken; en welk ongeluk wij ook hebben, Hij laat niet na ons te vervullen met alle geluk.

Of, om het nog gemakkelijker te verklaren: Omdat wij van onszelf tekort schieten in al wat goed is en niet een enkele druppel hebben van dat wat ons tot zaligheid dienen moet, zo geeft het avondmaal ons getuigenis, dat wij, deelachtig zijnde aan de dood en het lijden van Jezus Christus, alles bezitten wat tot ons nut en tot onze zaligheid dienen

moet. Daarom mogen wij zeggen, dat onze Heere ons daarin alle schatten van Zijn geestelijke genade ten toon spreidt, doordat Hij ons deelgenoot maakt van alle goederen en rijkdommen van onze Heere Jezus.

Laat ons daarom indachtig zijn, dat het avondmaal ons als een spiegel geschonken is, waarin wij Jezus Christus aanschouwen. Die gekruisigd is om ons van de verdoemenis te bevrijden, en opgewekt om ons de gerechtigheid en het eeuwige leven te verwerven. Wel is waar, dat deze zelfde genade ons door het Evangelie wordt aangeboden, maar toch is het goed, doordat wij in het avondmaal daarvan meer zekerheid en vollere vreugde ontvangen, dat wij voor zulk genieten ook erkentelijk zijn.

Omdat echter de gaven van Jezus Christus ons geenszins toekomen, tenzij Hij voordien de Onze is, zo is het nodig, dat Hij in de eerste plaats ons in het avondmaal geschonken wordt, zal zich dat, wat wij zeiden, in ons waarlijk verwezenlijkt worden.

Om deze reden ben ik gewoonte zeggen, dat de stof en het wezen van het avondmaal is de Heere Jezus; de werking ervan zijn de gaven en zegeningen, die wij door Hem ontvangen. En dit is de werking van het avondmaal, dat het ons een bevestiging schenkt van de verzoening die wij met God hebben door Zijn dood en Zijn lijden; van de afwassing onzer zielen, welke wij ontvangen door het vergieten van Zijn bloed; van de gerechtigheid, die we bezitten door Zijn gehoorzaamheid; en in het kort, van de hoop der zaligheid, die wij hebben door al wat Hij voor ons gedaan heeft. Daarom is het zo noodzakelijk, dat het wezen er mee verbonden is, anders zal er geen enkele bevestiging noch verzekering plaats vinden.

Waaruit besloten moet worden, dat in het avondmaal ons twee dingen worden voorgesteld: te weten Jezus Christus als oorsprong en inhoud van alle goed; en vervolgens de vrucht en de werking van Zijn dood en Zijn lijden. Hetgeen ook kan worden af geleid uit de woorden, die aan het avondmaal gesproken worden. Want als Hij ons beveelt Zijn lichaam te eten en Zijn bloed te drinken, voegt Hij daaraan toe, dat Zijn lichaam voor ons wordt overgeleverd en Zijn bloed vergoten tot vergeving van onze zonden. Waarmee Hij vooreerst aanduidt dat wij niet maar alleen de gemeenschap met Zijn lichaam en Zijn bloed mogen hebben, zonder aan iets anders te denken, maar dat wij ook de vrucht zullen ontvangen, die ons uit Zijn dood en Zijn lijden voortkomt. En anderzijds, dat wij niet kunnen komen tot de blijdschap van een zodanig genieten, tenzij wij Zijn lichaam en Zijn bloed deelachtig zijn, in welke Hij ons geopenbaard is.

En zo komen wij reeds tot het zowel oudtijds als tegenwoordig veelomstreden vraagstuk, hoe deze woorden te verstaan zijn, als het brood het lichaam van Christus genoemd wordt en de wijn Zijn bloed. Bijvoorbeeld in Matth. 26:26 en verder. Wat zonder grote moeilijkheid kan worden opgelost, als wij het beginsel maar goed vasthouden, dat ik zo-even stelde. Namelijk, dat alle nuttigheid die wij in het avondmaal moeten zoeken,

vernietigd wordt, tenzij ons Jezus Christus daarin ge schonken wordt als het wezen en de grondslag van alles. En als dit eenmaal vaststaat, zullen wij zonder twijfel belijden, dat de loochening van het avondmaal als een waarachtige gemeenschap met Jezus Christus ons aangeboden, het heilig sacrament beuzelachtig en nietig maakt; wat een verfoeilijke godslastering is en niet waard om er naar te luisteren.

En als vervolgens de reden van deze gemeenschap met Jezus Christus is, dat wij aan al Zijn genadegaven, welke Hij ons door Zijn dood verworven heeft, deel hebben, is het niet slechts zaak, dat wij Zijn Geest deelachtig zijn, maar moeten wij evenzeer deel hebben aan Zijn mensheid, waarin Hij aan God, Zijn Vader, alle gehoorzaamheid volbracht heeft, om onze schulden te voldoen. Alhoewel, om nauwkeuriger te spreken, het één niet kan zonder het andere. Want wanneer Hij Zich aan ons geeft, dan is dat, opdat wij Hem geheel zullen bezitten. Daarom kon Hij, evenals gezegd wordt dat Zijn Geest ons leven is ook Zelf met Zijn eigen mond uitspreken (Joh. 6:55) dat Zijn vlees waarlijk spijs is en Zijn bloed waarlijk drank. Indien deze woorden niet voor niets gesproken zijn, dan moeten onze zielen, zullen wij ons leven in Christus hebben, met Zijn lichaam en Zijn bloed, als het hun passende voedsel, gesterkt worden.

En dit wordt ons nu bijzonder in het avondmaal betuigd, wanneer van het brood gezegd wordt, dat wij het zullen nemen en eten, en dat het Zijn lichaam is; en dat wij zullen drinken uit de drinkbeker en dat deze Zijn bloed is. Met name wordt van lichaam en bloed gesproken, opdat wij daarin het wezen van ons geestelijk leven zullen zoeken.

Wanneer men thans nog wil weten, of dat brood het lichaam van Christus is en de wijn Zijn bloed, dan antwoorden wij, dat brood en wijn zichtbare tekenen zijn, welke ons het lichaam en het bloed van Christus voorstellen; maar dat de naam en aanspraak van lichaam en bloed hun wordt gegeven, omdat zij als instrumenten zijn, waardoor de Heere Jezus ze ons - namelijk Zijn lichaam en bloed - uitdeelt. De reden van deze vorm en manier van spreken is zeer gepast. Want, omdat het, niet alleen voor het oog maar ook voor ons natuurlijk verstand een onbegrijpelijke zaak is, dat wij gemeenschap hebben met het lichaam van Christus, wordt het ons daar op zichtbare wijze getoond. Zoals wij in een soortgelijk geval een zeer geschikt voorbeeld hebben: Toen onze Heere bij de doop van Christus Zijn Geest wilde doen verschijnen, stelde Hij Hem voor in de gedaante van een duif. Wanneer nu de heilige Johannes de Doper deze geschiedenis verhaalt, dan zegt hij, dat hij de Heilige Geest heeft zien nederdalen (Joh. 1:32). Bij nader onderzoek zullen we ontdekken, dat hij slechts de duif gezien heeft, omdat de Heilige Geest naar Zijn wezen onzichtbaar is. Maar omdat wij weten, dat dit visioen geen ijdele vertoning was, maar een zeker teken van de tegenwoordigheid van de Heilige Geest, zo mogen wij toch gerust zeggen, dat hij Hem gezien heeft, omdat Hij Zich immers aan hem heeft voorgesteld overeenkomstig zijn bevatting. Zo nu staat het ook met de

gemeenschap die wij hebben met het lichaam en bloed van onze Heere Jezus. Dat is een geestelijke verborgenheid, welke met het oog niet wordt gezien noch met het menselijk verstand begrepen. Daarom wordt het ons door zichtbare tekenen afgebeeld, naar dat onze zwakheid vereist; op dusdanige wijze echter, dat het niet louter een teken is, maar verbonden met de waarheid en het wezen ervan. En daarom wordt het brood met goed recht lichaam genoemd, omdat het ons dit niet alleen voorstelt, maar ons ook aanbiedt. Zodoende staan wij gaarne toe, dat de naam van het lichaam van Christus op het brood wordt overgebracht, omdat het daarvan een sacrament en beeld is. Maar wij voegen er evenzeer aan toe, dat de sacramenten des Heeren geenszins van hun waarheid en hun wezen mogen of kunnen worden losgemaakt. Dat men dit onderscheid maakt is niet alleen goed en verstandig, maar zelfs noodzakelijk om geen verwarring te krijgen. Maar ze te scheiden, om de een te laten bestaan zonder de ander, dat is niet juist (absurd). Daarom moeten wij, wanneer wij het zichtbare teken zien, er op letten wat voorstelling het bevat en door Wie het ons geschonken wordt. Het brood wordt ons gegeven om ons het lichaam van Jezus Christus af te beelden, met bevel om het te eten. En het wordt ons geschonken door God, Welke is de vaste en onveranderlijke Waarheid.

Indien nu God niet kan bedriegen of liegen, zo volgt daaruit dat Hij ook alles volbrengt wat Hij in deze tekenen voorstelt. Daarom moeten wij in het avondmaal waarlijk het lichaam en bloed van Jezus Christus ontvangen, omdat de Heere ons daar de gemeenschap zowel met het een als met het ander voorstelt. Wat ware dat anders voor zeggen, dat wij het brood aten en de wijn dronken tot een teken dat Zijn vlees ons tot spijs en Zijn bloed ons tot drank is, indien Hij ons slechts brood en wijn gaf en de geestelijke kennis achterwege liet? Waren het dan geen valse tekenen, welke Hij van dit mysterie had ingesteld?

Wij moeten dus belijden, dat indien de voorstelling, welke God ons in het avondmaal maakt, waarachtig zal zijn, het innerlijk wezen van het sacrament met de zichtbare tekenen verbonden moet zijn; en zoals het brood ons met de hand wordt uitgereikt, dat zo ook het lichaam van Christus ons meegedeeld wordt, opdat wij daaraan deelgenoot zullen zijn.

Wanneer er nu niets bijkwam zo hadden wij waarlijk wel reden om tevreden te zijn, omdat wij horen, dat Jezus Christus ons in het avondmaal het echte en eigenlijke wezen van Zijn lichaam en bloed schenkt, om Hem volkomen te bezitten, en, Hem bezittende, in al Zijn goederen te delen. Want als wij Hem hebben, worden alle rijkdommen van God, die in Hem besloten zijn, ons als de onze ter beschikking gesteld. Daarom kunnen wij zeggen, om deze nuttigheid van het avondmaal met een paar woorden te beëindigen, dat Jezus Christus ons daarin aangeboden wordt, opdat wij Hem bezitten en in Hem al de volheid der genadegaven, die wij maar begeren kunnen. En dat wij daarin een goede hulp hebben om ons geweten te bevestigen in het geloof, dat wij in Hem hebben moeten.

De tweede vrucht die het ons aanbrengt is deze, dat het ons vermaant en opwekt de gaven, die wij ontvangen hebben en nog dagelijks van de Heere Jezus ontvangen, beter te leren kennen. Want van ons zelf zijn wij zo onbegrijpelijk slordig in het overdenken van de goedheid Gods, dat wij er niet eens aan denken, tenzij Hij ons opwekt uit onze luiheid en ons dringt tot onze plicht. En nu zouden wij geen beter prikkel weten om ons tot het leven te brengen, als dat Hij ons - bij wijze van spreken - doet zien met het oog, en tasten met de hand, en duidelijk waarnemen een zo onschatbaar goed: namelijk dat Hij ons versterkt met Zijn eigen wezen. Dat is Zijn wil, als Hij ons beveelt Zijn dood te verkondigen totdat Hij komt. En wanneer het zo nodig is tot onze zaligheid, geen enkele genadegave welke God ons gaf te miskennen, maar ze ijverig in gedachtenis te houden en tegenover anderen tot onze onderlinge stichting, groot te maken, dan zien wij daarin een tweede nuttigheid van het avondmaal, dat het ons van ondankbaarheid terughoudt, en ons niet vergunt het heilsgoed, dat onze Heere Jezus ons stervend bereid heeft, te vergeten; maar dat het er ons toe brengt Hem dank te betuigen, en als het ware door een openbaar getuigenis te verklaren, hoeveel wij aan Hem verschuldigd zijn.

De derde nuttigheid bestaat daarin, dat wij in het avondmaal een krachtige aansporing hebben om heilig te leven, en bovenal om de barmhartigheid en de broederlijke liefde in acht te nemen. Want naardien wij daar komen als leden van Jezus Christus, die in Hem ingelijfd en met Hem verenigd zijn als met ons Hoofd, is het duidelijk, dat wij voor alles gelijkvormig moeten worden aan Zijn reinheid en onschuld, en in het bijzonder, dat wij onder elkander zulk een liefde en eensgezindheid zullen kennen, als onder leden van eenzelfde lichaam betaamt.

Om deze nuttigheid recht te leren kennen, moeten wij niet menen dat onze Heere ons slechts waarschuwt, prikkelt en onze harten ontvlamt door het uiterlijk teken. Want het voornaamste is, dat Hij door Zijn Heilige Geest in ons werkt, opdat Zijn inzetting verwerkelijkt worde, welke Hij als middel bestemd heeft om Zijn werk in ons te volbrengen. Wanneer derhalve de kracht van de Heilige Geest met de sacramenten verbonden is, wanneer men ze op gepaste wijze ontvangt, zo zullen wij er van verwachten een goed middel en een steun om ons te doen groeien en gedijen in heiligheid des levens en met name in de barmhartigheid.

III. WAT HET WETTIG GEBRUIK ERVAN IS.

Wij komen nu tot het wettig gebruik, dat is het eerbiedig naleven van de instelling des Heeren. Want elk die dit heilig sacrament met minachting of onverschilligheid nadert, zich weinig bekommert om vast te houden aan zijn voornemen, en te volharden in dat, waartoe de Heere hem geroepen heeft, hij misbruikt het op goddeloze manier, en door het misbruik bezoedelt hij het. En dat bemorsen en bezoedelen van wat God zozeer geheiligd heeft is een onduldbare heiligschennis. Daarom is het niet zonder oorzaak, dat de heilige Paulus zulk een zware vervloeking verkondigt over al degenen die het op onwaardige wijze gebruiken (1 Cor. 11:29). Want indien er in de hemel noch op de aarde iets bestaat van hoger prijs of gewicht dan het lichaam en bloed des Heeren, is het geen geringe zonde dit onbedachtzaam en zonder goede voorbereiding aan te nemen; Daarom spoort hij ons aan, dat wij ons wel beproeven, om het te gebruiken gelijk het behoort. Wanneer wij begrijpen wat dit onderzoek behoort te zijn dan zullen wij ook gewaar worden wat het gebruik is, dat wij zoeken.

Nu moeten wij op dit punt wel goed acht geven. Want, hoewel wij niet te naarstig kunnen zijn in het beproeven van ons zelf, gelijk de Heere beveelt, zo hebben anderzijds de geleerde sofisten de arme gewetens tot een al te verwarde radeloosheid of liever nog in een verschrikkelijke hel - gedreven, door ik weet niet wat welk onderzoek te eisen, dat geen enkel mens kon volbrengen. Teneinde nu al deze misverstanden uit de weg te ruimen, moet men gelijk ik reeds zei alles tot het bevel des Heeren terugleiden, als de regel, die ons geenszins zal laten dwalen zo wij hem opvolgen. En wanneer wij hem dan opvolgen, zo moeten wij onszelf beproeven of wij een waarachtig berouw in ons bevinden, en een waar geloof in onze Heere Jezus Christus: welke twee stukken zo zijn samengevlochten, dat de een zonder de ander niet kan bestaan. Want wanneer wij het er voor houden, dat ons leven in Christus is, dan moeten wij erkennen dat wij in ons zelf dood zijn. Als wij in Hem onze kracht zoeken, dan moeten wij inzien dat wij in ons zelf onmachtig zijn. Indien wij achten, dat al ons geluk ligt in Zijn genade, dan moeten wij begrijpen hoe groot onze ellende is, indien wij deze missen. Als wij in Hem onze rust hebben, moeten wij in ons zelf slechts foltering en onrust gevoelen.

Ja, welke gemoedsstemming er ook maar zij, het verwekt vooreerst een mishagen van heel ons leven, vervolgens bekommernis en vrees, en eindelijk verlangen naar en lust tot de gerechtigheid. Want hij die de schandelijkheid van zijn zonde kent, en de rampzaligheid van zijn staat en toestand, omdat hij van God vervreemd is, is daarover zó beschaamd, dat hij zichzelf moet mishagen en veroordelen, dat hij moet zuchten en steunen van grote droefheid. En daarbij betoont het oordeel van God zich onverbiddelijk en beknelde zondige consciëntie met ontzettende benauwdheid, omdat zij geen enkel middel ter ontkoming ziet, en niets tot haar verdediging weet te antwoorden. En wanneer

wij met zulk een kennis van onze ellende, de goedheid van God mogen smaken, dan hebben wij verlangen om ons leven te richten naar Zijn wil, om heel ons voorafgaand leven vaarwel te zeggen, teneinde in Hem een nieuw schepsel te worden.

Indien wij dus op behoorlijke wijze aan het heilig avondmaal des Heeren willen deelnemen, zo moeten wij ons met sterk vertrouwen des harten de Heere Jezus vasthouden voor onze enige gerechtigheid, ons leven en onze zaligheid. En de beloften, ons van Hem gegeven, voor vast en zeker aanvaarden en aannemen; en ook anderzijds alle vertrouwen, dat hiermee niet overeenkomt, laten varen, om dit van ons zelf en alle schepselen af te trekken teneinde ons geheel aan Hem over te geven en ons met Zijn genade alleen te vergenoegen. En omdat dit niet zijn kan, tenzij wij weten dat wij Zijn hulp nodig hebben, zo is 't een vereiste, dat wij tot in het binnenste van ons hart aangegrepen worden door een waarachtig besef onzer ellende; dat ons naar Hem doet hongeren en dorsten.

En metterdaad, wat ongerijmdheid zou het zijn, om spijs te zoeken zonder eetlust? En om gezonde eetlust te hebben is 't niet genoeg dat de maag ledig is, maar wordt ook vereist, dat ze in goede conditie is en in staat om voedsel op te nemen. Waaruit dus volgt, dat onze zielen van de honger gedreven moeten worden, en begeerte, ja een vurige ijver moeten hebben om versterkt te worden, opdat zij waarlijk hun voedsel in het avondmaal des Heeren zullen vinden. Voorts moeten wij opmerken: dat wij Jezus Christus niet kunnen begeren zonder dat wij hijgen naar de gerechtigheid Gods, welke bestaat in de verloochening van ons zelf en de gehoorzaamheid aan Zijn wil. Want dat past niet bij elkander, als wij voorgeven bij het lichaam van Christus te behoren, en wij geven ons nochtans over aan allerlei ongebondenheid en leiden een ontuchtig leven. Omdat in Christus slechts reinheid, goedheid, matigheid, waarheid, nederigheid en al zulke deugden gevonden worden, moeten, als wij Zijn leden willen zijn, alle ontuchtigheid, hoogheid, onmatigheid, leugen, trotsheid en dergelijke ondeugden van ons zijn. Want wij kunnen deze dingen niet met Hem verbinden, of wij doen Hem daarmee grote oneer en schande aan. Laat ons steeds bedenken, dat er even weinig overeenstemming is tussen Hem en de ongerechtigheid als tussen het licht en de duisternis. Ziedaar dus waarom wij zullen komen tot een waarachtig berouw; als wij er naar streven ons leven gelijkvormig te doen zijn aan het voorbeeld van Jezus Christus.

En hoewel dit in het algemeen geldt voor alle kanten en delen van ons leven, vindt het bijzonder plaats in de liefde, waarom deze ons voor alles in dit sacrament wordt aanbevolen. Om welke reden het dan ook de band der liefde heet. Want gelijk het brood in het avondmaal tot ons aller gemeenschappelijk gebruik geheiligd, gemaakt wordt door vele graankorrels met elkaar te vermengen, zodat men de een van de ander niet meer zou kunnen onderscheiden, zo zullen wij door één liefde onder elkander onlosmakelijk verenigd zijn. En wat meer is, wij ontvangen daar allen geheel hetzelfde lichaam van

Christus, opdat wij tot leden daarvan worden. Als wij dus onderling twist en tweedracht hebben, dan deert het ons, wat ons betreft niet, dat Jezus Christus in stukken gescheurd wordt, en zullen wij schuldig zijn aan een zelfde heiligschennis, als hadden wij het metterdaad bestaan.

Daarom mogen wij er in het minst niet aan denken te naderen als wij een of ander haat- of wraakgevoel in ons omdragen tegen een levend mens, en voornamelijk tegen enig christen, die in de gemeenschap der Kerk leeft. Om het bevel van Christus rechtte volbrengen, zullen wij ook een andere gezindheid daaraan toevoegen, namelijk dat wij met de mond belijden en betuigen, hoeveel wij aan onze Verlosser te danken hebben, en Hem dank zeggen, niet slechts opdat Zijn Naam in ons verheerlijkt worde, maar OOK opdat wij de anderen stichten en wij hen door ons voorbeeld leren wat zij doen moeten.

Maar omdat op aarde geen mens gevonden wordt, die zover in het geloof en in heiligheid des levens gevorderd is, of hij kent zowel in het een als in het ander, nog veel zwakheid, is er gevaar, dat vele goede consciënties in verwarring zouden komen door wat gezegd werd, indien men hen niet, door onze voorschriften zowel van het geloof als van het berouw te matigen, tegemoet zou komen. En daarom is het zulk een gevaarlijke wijze van voorstelling, die sommigen er op nahouden, die een volkomen geloof des harten en een volkomen boetvaardigheid eisen; en allen uitsluiten, welke dat niet hebben. Want zodoende worden allen zonder één uitzondering uitgesloten. Indien dit zo ware, wie was hij die zich mocht beroemen met geen enkel wantrouwen bevlekt te zijn; en met geen enkele ondeugd of zwakheid behept? Waarlijk, de kinderen Gods hebben zulk een geloof, dat zij altijd behoefte hebben om te bidden, dat de Heere hun ongelovigheid te hulp komt.

Want het is een ziekte, zo ingeworteld in onze natuur, dat wij nooit geheel daarvan genezen worden, aler wij uit deze Kerker van ons lichaam verlost worden. En voorts is hun wandel in heiligheid des levens zodanig, dat zij dagelijks behoefte hebben aan het gebed, zowel om vergeving der zonden, als om genade te vragen tot meerdere wasdom. Hoewel sommigen meer en anderen minder onvolmaakt zijn, toch is er niet één, die niet in vele opzichten faalt.

En zo zou het avondmaal ons niet slechts volkomen nutteloos zijn, maar ook zelfs verderfelijk, indien daarvoor een ongerept geloof of leven vereist werd, waarop niets te zeggen viel. Wat geheel tegen des Heeren bedoeling indruist; want Hij heeft niets gegeven dat voor Zijn Kerk meer heilzaam is. En daarom, wanneer wij geen volkomen geloof in ons bevinden, als onze consciëntie niet zo geheiligd is of zij beschuldigt ons van veel gebreken, zo mag ons dat niet verhinderen, om tot de heilige dis des Heeren te naderen, op deze voorwaarde, dat wij, ondanks deze zwakheid, in onze harten gevoelen, vrij van alle huichelarij en geveinsdheid, onze hoopte stellen op de verlossing van Jezus Christus, en begeren te leven naar het richtsnoer van het Evangelie.

Ik zeg met opzet: zonder huichelarij, omdat er zovelen zijn, die zichzelf met ijdele vleierijen bedriegen, zich inbeeldende, dat het genoeg is als zij hun gebreken maar veroordelen, ook al koesteren zij ze voortdurend; of wel dat zij ze voor een tijd laten varen, om er daarna des te onstuimiger weer bij terug te komen. Immers, het ware berouw is sterk en vast; daarom doet het ons niet maar voor een dag of voor een week, maar zonder ophouden en eindeloos strijden tegen het verkeerde dat in ons is.

Wanneer wij dus in ons bevinden een sterk mishagen en haat tegen alle gebreken, voortvloeiende uit de vreze van God, en een verlangen om heilig te leven, opdat wij onze Heere behagen mogen, dan zijn wij waardig om deel te hebben aan het avondmaal, niettegenstaande de overblijfselen van zwakheid, die wij in ons vlees omdragen.

Ja, wat meer zegt: wanneer wij niet zwak waren, met ongeloof behept en onvolkomen van levenswandel, zou het sacrament ons nergens toe dienen, en was zijn instelling een overbodigheid geweest. Maar nu het een geneesmiddel is, ons van God gegeven, om onze zwakheid te hulp te komen, ons geloof te versterken, onze liefde te doen groeien, en ons te doen voortgaan in alle heiliging des levens, zo moeten wij het des te meer gebruiken, naarmate wij gevoelen dat de last van onze krankheid ons drukt. Zo ver is het er vandaan, dat deze er ons van moest afhouden. Want als wij aanvoeren, om ons af te houden van het gebruik van het avondmaal, dat wij nog tekortschieten in geloof en in reinheid van leven, is dat gelijk wanneer iemand zich verontschuldigde, dat hij geen medicijn gebruikt omdat hij nog ziek is.

Ziedaar dus hoe de zwakheid van geloof, die wij in ons hart gevoelen, en de onvolkomenheden, die er in ons leven zijn, ons juist moesten vermanen toch tot het avondmaal te komen, omdat het een eenvoudig geneesmiddel is om dat te verbeteren. Alleen maar, dat wij daar toch niet komen zonder geloof en berouw. Waarvan het eerste – het geloof – verborgen is in het binnenste van het hart, zodat onze consciëntie daarvan voor God getuigenis moet geven. Het tweede openbaart zich in de werken, zodat het enigermate in ons leven moet uitkomen.

Wat betreft de tijd om het te gebruiken, deze kan men niet met zekerheid voor allen bepalen. Want er zijn soms persoonlijke belemmeringen die iemand verontschuldigen, als hij er zich van onthoudt. En voorts hebben wij geen uitdrukkelijk gebod, dat alle christenen verplicht het te gebruiken op elke dag, dat het hem wordt aangeboden. Wanneer wij echter goed in het oog vatten in welke richting de Heere ons leidt, dan weten wij wel, dat het gebruik ervan vaker moet zijn als velen het hebben. Want naarmate de zwakheid ons terneer drukt hebben wij des te vaker nodig ons te oefenen in wat ons kan en moet dienen tot versterking van ons geloof, en om voort te gaan in reinheid des levens. En daarom dient men in alle Kerken die goed georganiseerd zijn, de gewoonte te hebben, zo dikwijls het avondmaal te vieren, als het volk er vatbaar voor is.

En elk voor zich dient zich erop voor te bereiden, om het telkenmale als het in de vergadering bediend wordt, te ontvangen; tenzij een gewichtige belemmering hem dwingt zich te onthouden. Omdat wij dus geen uitdrukkelijk bevel hebben, dat ons tijd en dag bepaalt, moeten wij ermee tevreden zijn te weten, dat het de bedoeling onzes Heeren is het dikwijls te gebruiken; anders zullen wij het voordeel, dat er ons uit toekomt, niet leren kennen.

De verontschuldigungen, die sommigen daartegen aanvoerden, zijn al te beuzelachtig. Enkelen zeggen, dat zij zich niet waardig bevinden, en onder dit voorwendsel onthouden zij zich het hele jaar. Anderen beschouwen zich niet maar als onwaardigen, maar gebruiken als voorwendsel dat zij geen gemeenschap kunnen hebben met hen, die zij daar zonder ernstige voorbereiding zien komen. Sommigen ook menen dat het overbodig is het dikwijls te gebruiken, omdat het niet zo nodig is, als wij eenmaal Jezus Christus ontvangen hebben, onmiddellijk daarna weer te komen om Hem opnieuw te ontvangen.

Ik vraag aan de eersten, die zich achter hun onwaardigheid verschuilen, hoe hun geweten verdragen kan meer dan een jaar te blijven verkeren in een zó arme staat, dat zij God niet eens recht durven aanroepen. Want zij zullen mij zelf bekennen, dat het een vermetelheid is God als onze Vader aan te roepen, wanneer wij geen leden van Jezus Christus zijn. Wat onmogelijk is, tenzij het wezen en de waarheid van het avondmaal aan ons vervuld wordt. Maar indien wij deze waarheid hebben, dan zijn wij nog veel meer gerechtigd het teken te ontvangen.

Zo ziet men dus, dat hij die de ontvangst van het avondmaal afwijst, omdat hij onwaardig is, zich uitsluit van het gebed tot God. Overigens wil ik niet te sterk aandringen bij hen, die in hun geweten verontrust zijn, en door een of ander gemoedsbezwaar verstrikt worden, om zich zo maar in te dringen. Maar ik raad ze liever aan, zolang te wachten, totdat de Heere ze verlost. En zo wil ik evenmin ontkennen, dat uitstel geoorloofd is, als er een wettige reden van verhindering is. Alleen wil ik er op wijzen, dat toch niemand al te lang er in berust, zich om zijn onwaardigheid van het avondmaal te onthouden. En wel hierom, dat hij zodoende zich berooft van de gemeenschap der Kerk, waarin al ons heilsgoed gelegen is. Laat hij zich liever inspannen om tegen al de belemmeringen te strijden, welke de duivel hem voor de voet werpt, opdat hij toch niet worde uitgesloten van een zó groot goed, en, dientengevolge van alle genadegaven, welker gemis daaruit voortvloeit.

De tweeden hebben schijnbaar zeker recht aan hun kant, omdat zij dit argument aangrijpen: dat het namelijk niet eens geoorloofd is tezamen brood te eten met hen die zich wel broeders noemen, maar een losbandig en slecht leven leiden; met des te meer reden zullen wij ons dan wachten, met hen het brood des Heeren te delen, hetwelk geheiligd werd om ons het lichaam van Christus af te beelden en uit te delen. Maar het antwoord is niet al te moeilijk: dat het namelijk niet de taak is van elk particulier om

naar eigen goeddunken te oordelen en te beslissen over het toelaten of afhouden; maar dat dit aan heel de Kerk toekomt, oftewel aan den herder, met de ouderlingen, wier hulp hij zal gebruiken om hem bij te staan in de regering der Kerk.

Want de heilige Paulus beveelt niet de anderen te beproeven, maar dat elkeen zichzelf beproeve. Weliswaar is het onze plicht hen die wij ongeregeld zien leven te waarschuwen, en, zo zij ons niet willen horen, de herder daarvan te verwittigen, opdat deze voortga met Kerkelijk gezag. Maar wij horen ons niet op deze manier te onttrekken aan het gezelschap der slechten, door de gemeenschap der Kerk te verlaten.

Bovendien zal het meestal voorkomen, dat de misdaden niet zo zonneklaar zijn, dat men tot afsnijding kan voortvaren. Want al denkt de herder in zijn hart, dat iemand onwaardig is, zo heeft hij geenszins de bevoegdheid dit uit te spreken en hem het avondmaal te ontzeggen, tenzij hij het hem in een Kerkelijk vonnis onweerlegbaar kan bewijzen.

In zulk een geval hebben wij geen ander middel, dan God te bidden, dat Hij Zijn Kerk meer en meer bevrijde van alle ergernissen, in afwachting van de jongste dag, wanneer het kaf volkomen van het goede koren zal worden gescheiden.

De derden hebben zelfs geen schijn van recht. Want dit geestelijke brood wordt ons niet gegeven, opdat wij ons reeds de eerste keer er van verzadigen zullen; maar veeleer, opdat wij, na een zekere smaak in zijn zoetheid gekregen te hebben, nog meer verlangen zouden, en het gebruiken zo dikwijls het ons wordt aangeboden. Gelijk wij boven hebben uiteengezet, dat Jezus Christus zolang wij in dit sterfelijk leven verkeren, ons nooit zo wordt meegedeeld, dat onze zielen er geheel verzadigd van worden, maar dat Hij ons een voortdurende spijs wil zijn.

**IV. DOOR WELKE DWALINGEN EN BIJGELOVIGHEDEN HET IS BEZOEDELD.
WAAR GETOOND ZAL WORDEN WELK ONDERSCHIED ER MOET ZIJN TUSSEN DE
DIENSTKNECHTEN VAN GOD EN DE ROOMSEN.**

De duivel, wetende dat onze Heere niets dat meer nuttig is aan Zijn Kerk heeft nagelaten, dan dit heilig sacrament, heeft zich op de hem gebruikelijke wijze van het begin af ingespannen om dit door dwalingen en bijgelovigheden te bezoedelen, teneinde de vrucht ervan te bederven en te vernietigen; en van deze aanval liet hij niet af totdat hij het bevel des Heeren bijkans had omgekeerd, en veranderd in leugen en ijdelheid.

Het is niet mijn bedoeling om aan te wijzen in welke tijd elk misbruik is opgekomen en in welke tijd het is toegenomen. Het is mij voldoende in enkele punten aan te geven, welke dwalingen de duivel heeft ingevoerd, waarvoor wij ons, om des Heeren avondmaal ongerept te bewaren, moeten wachten.

Om te beginnen: Hoewel onze Heere ons Zijn avondmaal gegeven heeft, opdat het onder ons worde uitgedeeld, om ons te betuigen de genade van de gemeenschap die wij met Zijn lichaam hebben, en ook aan het offer dat Hij aan het kruis Zijn Vader gebracht heeft, tot uitdelging en verzoening van onze zonden, deel hebben, zo hebben toch de mensen daartegenover uitgevonden, dat het een offer is, waardoor wij de vergeving onzer zonden van God verkrijgen. Dit nu is een onverdraaglijke godslastering. Want indien wij de dood van onze Heere Jezus Christus niet erkennen als een enige offerande, waardoor Hij ons met de Vader verzoend heeft, uitwissende alle zonden waardoor wij schuldig waren voor Zijn gericht, zo vernietigen wij de kracht daarvan.

Indien wij niet belijden, dat Jezus Christus de enige Offeraar is, die wij gewoonlijk priester noemen, door Wiens tussenkomst wij in de genade des Vaders hersteld zijn, dan beroven wij Hem van Zijneer en doen Hem groot onrecht aan. En omdat het verzinsel dat het avondmaal een offer was tot verkrijging van de vergeving der zonden, daarmee in strijd is, moet men haar als duivels veroordelen. En dat zij daarmee strijdt, is al te duidelijk. Want wat toch zou in staat zijn deze twee dingen tot overeenstemming te brengen, dat Jezus Christus stervend een offer gebracht heeft aan Zijn Vader, waardoor Hij eens voor allen de genade en de vergeving van al onze overtredingen verkregen heeft, en: dat er een dagelijks offer nodig is om te verkrijgen wat men alleen in Zijn sterven moet zoeken? Deze dwaling is niet van meet af zo erg geweest, maar is langzamerhand zo toegenomen, dat het daarop uitgelopen is.

Het is bekend dat de oude vaders het avondmaal een offer genoemd hebben. Maar zij geven daarvan deze verklaring, dat de dood van Jezus Christus daarin getoond wordt. Zo komt dus hun zeggen hierop neer, dat deze naam alleen daarom aan het avondmaal gegeven wordt, omdat het een herinnering is aan dit enige offer, waaraan wij ons volkomen moeten vastklemmen. Ook kan ik het gebruik der oude Kerk niet

verontschuldigen, dat men door gebaren en wijze van optreden een soort offer heeft uitgebeeld, ongeveer gelijk aan de ceremoniën, die onder het Oude Testament in gebruik waren, behalve dan, dat men in plaats van een redeloos dier brood gebruikt voor de hostie. En omdat dit teveel nadert tot het Jodendom, en niet aan de instelling des Heeren beantwoordt, keur ik het allerminst goed.

Want in het Oude Testament, ten tijde der schaduwen, heeft de Heere zulke ceremoniën ingesteld in afwachting daarvan dat dit offer volbracht zou worden in het vlees van een geliefde Zoon, welke de waarheid van die offers was. En nu het volbracht is, blijft er niet anders over, dan dat wij de gemeenschap met Hem genieten; en daarom is het overbodig het nog langer in die beelden te tonen. En is ook het bevel, dat Jezus Christus ons heeft achtergelaten, niet dat wij moeten aanbieden of offeren, maar dat wij moeten nemen en eten wat is aangeboden en geofferd .

Maar hoewel de ouden in deze beschouwing een zekere aanstoot gegeven hebben, was het toch niet zo'n goddeloosheid als daar later is ingeslopen. Want men heeft geheel en al op de mis overgebracht, wat toekomt aan het sterven van Christus, namelijk de voldoening voor onze overtredingen bij God, en door middel daarvan onze verzoening met Hem. Ook heeft men de taak van Jezus Christus toebedeeld aan hen die zich priesters noemden, namelijk het offeren aan God en het tussentreden door het offer, om voor ons genade en vergeving van onze zonden te verkrijgen. Ik wil de oplossingen niet verbergen, welke de vijanden der waarheid hier bijbrengen. Het is, dat de mis geen nieuw offer is, maar slechts een toepassing van het enige offer, waarvan wij gesproken hebben. Hoewel zij door zo te redeneren hun gruwelijke zaak een beetje mooier voorstellen, is dit toch niet anders dan een listigheid. Want er wordt niet alleen gezegd, dat het offer van Christus een enige offerande is, maar ook dat het niet telkens behoeft herhaald te worden om voortdurend van kracht te blijven. Er wordt niet gezegd, dat Christus éénmaal Zichzelf aan den Vader geofferd heeft, opdat anderen daarna dezelfde offerande zouden volbrengen, om de kracht van Zijn tussenkomst op ons toe te passen. Maar dat Hij is ingegaan in het hemels heiligdom, en dat Hij daar verschijnt om ons door Zijn tussenkomst weer een genadige Vader te schenken. En wat betreft de toepassing van de verdienste van Zijn sterven, om ons de vrucht daarvan te doen kennen, dat vindt niet plaats op de wijze zoals men in de Roomse Kerk meent, maar zo dikwijls wij de boodschap van het Evangelie aannemen, gelijk deze ons door de prediking van de dienaren, welke God als Zijn gezanten aangesteld heeft, betuigd wordt en verzegeld door de sacramenten. De publieke opinie wordt beaamd door al hun doctoren en prelaten, dat hij die de mis hoort of laat lezen, door deze devotie genade en gerechtigheid bij God verwerft. Maar wij zeggen, dat wij om enig voordeel van het avondmaal te ondervinden, niets van ons zelf moeten aanbrengen om te verdienen wat wij daar zoeken; maar dat wij alleen door het geloof de genade hebben te ontvangen, die

ons daar wordt aangeboden; welke niet in het sacrament gelegen is, maar ons heen wijst naar het kruis van Jezus Christus, omdat zij vandaar ons toekomt.

Ziedaar dus, waarom niets meer in strijd is met een zuiver avondmaalsbegrip, dan er een offer van te maken. Want het belet ons Christus dood te erkennen als het enige offer, welks kracht altijd durende is. Heeft men dit eenmaal goed begrepen, dan zal duidelijk zijn, hoe al die missen, waarin men aan het avondmaal niet deelneemt zoals de Heere Jezus het heeft ingesteld, niet anders zijn dan een gruwel. Want de Heere heeft niet bevolen, dat alleen een priester, na zijn offer gebracht te hebben, afzonderlijk zijn avondmaal houdt; maar Hij heeft gewild, dat het sacrament in de vergadering wordt uitgedeeld, naar het voorbeeld van het eerste avondmaal, dat Hij met Zijn apostelen gehouden heeft.

Maar nadat men deze verfoeilijke gedachte eerst verzonnen had, is de ongelukkige gewoonte als uit een afgrond daaruit opgekomen, dat het volk zich beperkt tot het daarbij tegenwoordig zijn, zoals het heet, een zekere verdienste te bemachtigen, maar zich intussen van het avondmaal onthoudt omdat de priester meent de hostie voor allen te offeren, en in het bijzonder voor de aanwezigen.

Ik laat na te spreken van de misbruiken, welke zó grof zijn, dat ze het vermelden niet waard zijn; bijvoorbeeld, dat men iedere heilige zijn mis toekent, en dat men, wat gezegd wordt van het avondmaal des Heeren, overbrengt op de heilige Willem en de heilige Gunther; eveneens dat men er koophandel en gesjacher mee bedrijft; en andere dergelijke gemeenheden, die wij onder het woord heiligschennis samenvatten.

De tweede dwaling, welke de duivel heeft rondgestrooid om dit heilig mysterie te verderven, is geweest het bedenksel en verzinsel, dat na het uitspreken der woorden, met de bedoeling tot consecratie, het brood wordt veranderd in het lichaam van Christus en de wijn in Zijn bloed.

Deze leugen heeft allereerst geen enkele schriftuurlijke grond, noch ook enig getuigenis van de oude Kerk; en wat meer zegt, zij kan allerminst overeenkomen noch bestaan met het Woord van God. Is dit niet een al te gewelddadige en gewrongen uitleg, om, wanneer Jezus Christus onder het aanwijzen van het brood, dit Zijn lichaam noemt, te zeggen dat de substantie van het brood wordt vernietigd, en in zijn plaats het lichaam van Christus komt? Er is zelfs geen reden de zaak in twijfel te trekken, aangezien de waarheid voldoende duidelijk is om deze dwaasheid af te wijzen. Ik ga voorbij een ontelbaar aantal getuigenissen, zowel van de Schrift als van de oude vaders, waarin het sacrament brood genoemd wordt. Alleen zeg ik, dat de aard van het sacrament vordert, dat het stoffelijk brood blijft, om een zichtbaar teken van het lichaam te kunnen zijn. Want dit is een algemene regel voor alle sacramenten, dat de tekenen die wij daar zien een zekere overeenkomst moeten hebben met de geestelijke zaak, die er in wordt voor ogen

gesteld. Gelijk wij toch in de doop de zekerheid hebben, dat onze zielen innerlijk gewassen worden, wanneer het water ons tot een teken gegeven wordt, dat onze lichamelijke onreinheid wegneemt; zo moet er ook bij het avondmaal stoffelijk brood zijn om ons te betuigen, dat het lichaam van Christus onze spijze is.

Want welke betekenis zou er anders door die blanke kleur ons worden afgebeeld? Wij zien dus duidelijk, hoe heel de voorstelling, welke de Heere ons heeft willen geven om tot onze zwakheid af te dalen, zou teloor gaan, indien er niet werkelijk brood bleef. Want de woorden die de Heere gebruikt heeft betekenen zoveel alsof Hij gezegd had: gelijk de mens, wat het lichaam betreft, gevoed wordt en in stand gehouden door het eten van brood, zo is Mijn vlees het geestelijk voedsel, waardoor de zielen worden levend gemaakt.

Wat zou er voorts terecht komen van de andere gelijkenis welke de heilige Paulus geeft, namelijk zoals vele graankorrels tezamen gemengd worden om één brood te bereiden, zo moeten wij ook tezamen verenigd worden, omdat wij allen ééns broods deelachtig zijn. Indien er niet anders overbleef dan de blanke kleur zonder de substantie, was het dan geen ongerijmdheid om zó te spreken? Daarom besluiten wij zonder enige twijfel, dat deze transsubstantiatie een uitvinding is door de duivel verzonnen, om de waarheid van het avondmaal te verderven.

Uit deze fantasie zijn nadien vele andere dwaasheden voortgekomen. En mocht het God toch behaagd hebben, dat het slechts dwaasheden waren en geen huiveringwekkende gruwelen. Want men heeft zich ik weet niet wat voor plaatselijke tegenwoordigheid ingebeeld, en heeft gemeend, dat Jezus Christus naar Zijn godheid en mensheid was gebonden aan deze blanke kleur, zonder rekening te houden met al de dwaasheden die daaruit voortvloeiden. Hoewel de oude doctoren van de Sorbonne er op zeer spitsvondige wijze over hebben gedisputeerd, hoe het lichaam en bloed met de tekenen verenigd zou zijn, toch kan niet ontkend, dat deze mening is aanvaard door de groten en de geringen in de Roomse Kerk, en dat ze heden ten dage te vuur en te zwaard wreedaardig wordt gehandhaafd; dat namelijk Jezus Christus onder deze tekenen besloten is en dat men Hem daar moet zoeken. Om dit staande te houden, moet men of belijden dat het lichaam van Christus oneindig is, en in geen enkele ruimte omsloten kan worden, of dat het op verschillende plaatsen tegelijk kan zijn; en als men dit zegt, komt men tenslotte op het standpunt terecht, dat het in niets verschilt van een spookverschijning. Zulk een tegenwoordigheid te onderstellen, waarbij het lichaam van Christus in het teken zou zijn ingesloten, of zoals men zegt, er plaatselijk mee verenigd zou zijn, is niet maar alleen waanzinnig, maar ook een vervloekte dwaling, een te kort doen aan de heerlijkheid van Christus en een vernietiging van wat wij inzake Zijn menselijke natuur moeten geloven.

Want de Schrift leert ons overal, dat de Heere Jezus, zoals Hij op aarde onze menselijke natuur heeft aangenomen, haar ook in de hemel heeft opgenomen, weliswaar ontrukkt aan de staat der sterfelijkheid, maar zonder Zijn natuur te veranderen.

Daarom zullen wij twee dingen goed in het oog vatten, als wij over Christus mensheid spreken: dat wij Hem niet ontnemen de waarachtigheid van Zijn natuur, én dat wij in niets te kortdoen aan de staat Zijner verhoging.

Om dat goed te bezien, moeten wij onze gedachten opwaarts in de hemel verheffen om aldaar onze Zaligmaker te zoeken. Want als wij Hem willen vernederen onder de verderfelijke elementen dezer wereld behalve dat wij vernietigen wat de Schrift ons van Zijn menselijke natuur betuigt, doen wij ook tekort aan de heerlijkheid van Zijn Hemelvaart. Maar omdat anderen deze materie in den brede hebben behandeld, onthoud ik mij ervan hier nader op in te gaan. Ik heb alleen, als in het voorbijgaan, willen aangeven dat het een duivelse waanzin is om zich in te beelden, dat Jezus Christus in het brood en den wijn ingesloten is, of zo daarmee verenigd, dat ons verstand Hem daar aanhangt, zonder ons in de hemel te verheffen, wat wij ook al op een andere plaats hebben aangeroerd.

Nadat deze verderfelijke opvatting eenmaal aanvaard was, heeft zij vele andere bijgelovigheden voortgebracht. Allereerst deze vleselijke verering, welke niet anders is dan zuivere afgoderij. Want wie knielt voor het brood van het avondmaal, om daar Jezus Christus te aanbidden, als ware hij daarin besloten, maakt er een afgod van in plaats van een sacrament. Wij hebben geen gebod om het te aanbidden, maar om te nemen en te eten. Daarom moest men zich niet zo vermetel daaraan vergrijpen. Voorts heeft men in de oude Kerk steeds daarop toegezien, dat voor de viering van het avondmaal het volk plechtig werd opgewekt, hun harten opwaarts te verheffen, om aan te geven, dat men, om Jezus Christus op de rechte wijze te vereren, niet aan het zichtbare teken moest blijven hangen. Maar het is niet nodig lang over dit punt te strijden, wanneer de tegenwoordigheid en het samengaan van de waarheid met het teken, waarvan wij gesproken hebben en nog zullen spreken hierna, maar goed verstaan worden.

Uit deze ene zelfde bron komen ook de andere bijgelovige gebruiken voort: om het sacrament eenmaal per jaar langs de straten te dragen, en om voor de andere tijd er een tent voor te maken, en het gehele jaar door het te bewaren in een kastje opdat het volk zich daarheen als tot God zou wenden.

Omdat dit alles niet alleen maar buiten Gods Woord om is verzonnen, maar ook in lijnrechte strijd is met de instelling van het avondmaal, moet het door alle Christenen verworpen worden. Wij hebben getoond waar deze ramp in de roomse Kerk vandaan gekomen is, dat het volk zich een geheel jaar lang onthoudt van het gebruik van het avondmaal, namelijk omdat men het houdt voor een offer, dat door één uit aller naam wordt geofferd. Maar ook dan, wanneer het maar eens per jaar gebruikt wordt, wordt het

nog op armoedige wijze verdeeld en als het ware in stukken gescheurd. Want in plaats dat men het sacrament van het bloed aan allen uitdeelt, overeenkomstig het uitdrukkelijk bevel des Heeren, heeft men ingesteld dat het volk met de andere helft tevreden moet zijn. Zodat de arme gelovigen van de genade, die de Heere hun verworven heeft, door gemeen bedrog worden beroofd. Want indien het geen geringe weldaad is gemeenschap te hebben met het bloed des Heeren, opdat wij gespijzigd worden, zo is het een grote wreedheid dit te ontroven aan hen die het rechtens toekomt. Waaruit wij kunnen zien met welke vermetelheid en onbeschaamdheid de paus de Kerk heeft getiranniseerd, nadat hij alleen de macht in handen gekregen had.

Als onze Heere Zijn discipelen bevolen heeft het heilige brood te eten als Zijn geheiligd lichaam en Hij toekomt aan de beker, dan zegt Hij niet eenvoudig: drinkt, maar Hij voegt er met zoveel woorden aan toe: drinkt allen en daaruit. Zouden wij het nog duidelijker kunnen wensen?

Hij zegt, dat wij het brood zullen eten zonder het woordje allen te gebruiken. Maar Hij zegt wel dat wij allen uit de beker zullen drinken. Vanwaar dit onderscheid, dan omdat Hij de snoodheid en sluwheid van de duivel wilde voorkomen? En desnietteenstaande is de brutaliteiten de hovaardij van de paus zo groot, dat hij durft zeggen: drinkt niet allen daaruit. En om te tonen, dat hij wijzer is dan God, voert hij aan, dat het wel goed en zinvol is als de priester zeker voorrecht heeft boven het volk, om de priesterlijke waardigheid te eren; alsof onze Heere daarop niet voorzichtig genoeg was geweest en er niet op bedacht geweest was hoe de een moet worden onderscheiden van de ander.

En voorts werpt hij het gevaar op, dat zich kon voordoen, als de beker aan allen gemeenschappelijk gegeven werd, namelijk, dat soms een druppel gemorst kon worden; alsof onze Heere dat niet voorzien had. Is dat niet God openlijk beschuldigen, dat Hij de orde, waaraan men zich moest houden, heeft in de war gebracht, en dat Hij Zijn volk nodeloos in gevaar gebracht heeft? En om te tonen, dat deze verandering slechts een gering ongemak meebrengt, roert men aan dat onder één gestalte alles begrepen is, omdat het lichaam niet van het bloed kan worden gescheiden. Alsof de Heere tevergeefs het een van het ander had gescheiden.

Want als men een der delen als overbodig kan terzijde laten, was het toch dwaas en zinloos ze elk afzonderlijk aan te bevelen. Sommigen van zijn aanhang, ziende dat zulk een verfoeisel slechts door onbeschaamdheid kan verdedigd worden, hebben dat op een andere wijze willen verbloemen. Ze zeggen namelijk, dat Jezus Christus bij de instelling van het sacrament alleen sprak tot Zijn apostelen, welke Hij in de priesterlijke waardigheid gesteld had. Maar wat antwoorden zij op hetgeen de heilige Paulus zegt in 1 Cor. 11:23, dat hij aan heel het christenvolk heeft overgegeven, wat hij van de Heere ontvangen heeft, dat ieder ete van het brood en drinke van de drinkbeker? En wat meer is, wie heeft hun geopenbaard dat onze Heere het avondmaal aan Zijn apostelen

gegeven heeft als aan priesters? Want de woorden luiden anders, wanneer Hij ze beveelt te doen naar Zijn voorbeeld. Hij geeft dus de regel welke Hij in Zijn Kerk voortdurend wil laten gelden, zoals deze van oudsher gehouden is, voordat de antichrist, na de macht veroverd te hebben, hem heeft opgeheven en zijn horens openlijk tegen Gods waarheid gekeerd heeft teneinde deze geheel te vernietigen.

Zodat wij dus zien, dat het een onduldbaar bederf is om dit sacrament zo te verdelen en te verscheuren, dat de delen, die van God samengevoegd zijn, gescheiden worden.

Tenslotte zullen we nog samenvatten, wat te behandelen overbleef. Namelijk, dat de duivel deze wijze van avondmaalvieren zonder enig onderricht er bij heeft ingevoerd, en in plaats van dat onderricht een hele reeks van ceremoniën ingesteld, ten dele dwaas en zonder enig nut, ten dele zelfs schadelijk en gevaarlijk; waaruit dan ook veel kwaad voortgekomen is.

Zoals de mis, welke men in de Roomse Kerk vóór het avondmaal houdt; om het precies te zeggen is het louter een na-aperij en toneelspel. Ik noem het na-aperij, omdat men daarin het avondmaal des Heeren moedwillig nabootst, zonder het te begrijpen, zoals een aap verkeerd en zonder oordeel des onderscheids navolgt, wat hij de mensen ziet doen. Zo bootsen dezen het heilig avondmaal des Heeren op die wijze na, dat zij heelde waarheid ervan door hun averechtse verzinsels bederven.

En toch: is dit niet de hoofdzaak, welke de Heere ons heeft opgedragen, om deze verborgenheid te vieren in zuiver begrijpen? Daar volgt dus uit dat het wezenlijke is: het onderricht. Neemt men dat weg, dan is het slechts een koude plechtigheid, zonder effect. Dit wordt niet alleen betuigd door de Schrift, maar ook door de canones van de paus, in een zinsnede, aangehaald van de heilige Augustinus (Tract. in evang. Joh. 80) waar deze vraagt, wat het water van de doop zonder het Woord anders is dan een verderfelijk element; en wel, zoals hij er meteen aan toevoegt het Woord, niet omdat het wordt uitgesproken, maar omdat het wordt verstaan. Hij bedoelt daarmee, dat de sacramenten hun kracht ontlenen aan het Woord van God, wanneer het op begrijpelijke wijze gepredikt wordt. En dat zij zonder dat, de naam sacrament niet waardig zijn.

En zover is het er vandaan, dat er in de mis een begrijpelijk onderricht is, dat men integendeel het gehele mysterie ontwijfd acht, als niet alles heimelijk wordt gesproken en gedaan, opdat men het toch maar niet zal kunnen opmerken en verstaan. Want hun consecratie is niet anders dan een soort toverij, doordat zij menen, op de wijze van tovenaars, al murmelende en met verschillende gebaren, Jezus Christus te dwingen van de hemel af te dalen in hun handen.

Wij zien dus dat de mis, zo voorgeschreven, een duidelijke ontheiliging van Christus avondmaal, in plaats van een viering daaruit; en dat het eigelijke en belangrijkste wezen van het avondmaal er dan ontbreekt, dat namelijk het mysterie aan het volk goed

verklaard wordt, en de beloften met duidelijke stem worden voorgedragen; maar niet dat een priester heel zacht ter zijde murmelt, zonder verstaan en begrepen te worden.

Ik noem het ook toneelspel, omdat de drukt een de gebaren, die men er bij maakt meer passen bij een kluchtspel dan bij een mysterie als het heilig avondmaal des Heeren.

Wel is waar dat de offers in het Oude Testament met allerlei sieraden en ceremoniën gebracht werden. Maar omdat deze een goede betekenis hadden, en het alles passend was om het volk te onderrichten en te oefenen in godsvrucht, lijkt het er in de verste verte niet op, dat zij overeenkomen met wat men tegenwoordig doet. Wat nergens toe dient dan om het volk zonder enig nut bezig te houden en in onzekerheid te laten.

Omdat de lieden van de mis dit voorbeeld van het Oude Testament aanvoeren, om hun ceremoniën te verdedigen, moeten wij wel nagaan welk onderscheid er is tussen wat zij doen en wat God het volk Israël bevolen had te doen. Wanneer er niet meer was dan dit, dat wat Israël waarnam op het bevel des Heeren was gegrond, terwijl daartegenover hun beuzelarij en geen andere grond hebben als die mensen uitvonden, dan was er reeds een machtig onderscheid. Maar wij hebben waarlijk nog veel meer om ze af te wijzen. Want het is niet zonder oorzaak, dat onze Heere zulke vormen voor den tijd bevolen heeft, opdat deze eenmaal een einde zouden nemen en afgeschaft worden. Want omdat het licht van Zijn leer nog niet uitstraalde, wilde Hij, dat Zijn volk daarin geoefend zou worden door allerlei afbeeldingen, als een vergoeding aan de ene kant. voor wat zij aan de andere kant moesten missen.

Maar sinds Jezus Christus in het vlees geopenbaard is, zijn de beelden minder geworden naarmate het onderricht meer verduidelijkt werd. Omdat wij dus de zaak zelf hebben, moeten wij de schaduwen laten varen; want indien wij de ceremoniën weer wilden oprichten, die zijn opgeheven, dan zouden wij het voorhangsel van den tempel weer herstellen, dat Jezus Christus door Zijn dood verscheurd heeft, en zelfs het licht van Zijn Evangelie verduisteren.

Zo zien wij dus dat die menigte van ceremoniën in de mis een vorm van het Jodendom is, geheel tegengesteld aan het christendom. Ik heb niets tegen die ceremoniën, welke de eerlijkheid en de publieke orde dienen, en die de eerbied voor het sacrament helpen bevorderen; als ze maar sober en passend zijn. Maar zulk een doolhof zonder einde en zonder maat, is helemaal onduldbaar, omdat het duizend bijgelovigheden heeft voortgebracht, en, zonder enige stichting te geven, het volk tot domheid heeft gebracht.

En hieruit kan men dus ook zien wat onderscheid er moet zijn tussen de Rooms en hen, die God inzicht in Zijn waarheid heeft gegeven. Allereerst zullen deze laatsten niet aarzelen te zeggen, dat het een afschuwelijke godslastering is om de mis voor offer te houden, waardoor wij de vergeving der zonden verkrijgen; of wel, dat de priester een

soort middelaar is om de verdienste van de dood en het lijden van Christus toe te passen op hen die missen kopen, ze bijwonen of er devotie voor hebben.

Veeleer hebben zij met beslistheid aanvaard, dat het sterven en lijden des Heeren het enige offer is, waardoor aan Gods toorn voldaan werd en ons de eeuwige gerechtigheid verworven; en voorts dat de Heere Jezus is ingegaan in het hemels heiligdom, om daar ons ten goede te zijn en voor ons tussen te treden met de kracht van Zijn offer.

Voorts zullen zij wel toestemmen, dat de vrucht van dit sterven ons in het avondmaal meegedeeld wordt, allermint om de verdienste van ons werk, maar op grond van de beloften, ons daar gegeven, als wij deze maar in geloof aanvaardden.

Ten tweede mogen zij nooit toegeven, dat het brood veranderd wordt in het lichaam van Jezus Christus, noch de wijn in Zijn bloed; maar zij moeten er op staan, dat de zichtbare tekenen hun ware hoedanigheid behouden om ons de geestelijke waarheid, waarvan wij gesproken hebben, te vertegenwoordigen.

Ten derde, hoewel zij voor zeker moeten handhaven, dat de Heere ons in het avondmaal waarlijk geeft wat Hij er ons in afbeeldt, zodat wij daar waarlijk het lichaam en bloed van Jezus Christus ontvangen, zo zullen zij dat evenwel niet zoeken als ingesloten in het brood, of plaatselijk gebonden aan het zichtbare teken; wel ver daar vandaan, dat zij het sacrament vereren zouden; maar zij heffen veelmeer hun verstand en hart op naar de hemel, om Hem daar te vereren. Daarvan komt het, dat zij al deze bijgelovige gebruiken verachten en als afgoderij veroordelen, zowel het dragen van het sacrament in praal en processie, als het oprichten van tabernakels om het te laten vereren. Want de beloften van onze Heere gaan niet verder dan het gebruik, dat Hij er ons van heeft bevolen.

Verder houden wij het voor een schending en verminking van het bevel des Heeren om het volk van een der delen van het sacrament te beroven, namelijk de beker. Om dat bevel zuiver op te volgen, moeten beide elementen rondgedeeld worden.

Tenslotte zullen zij het voor een overbodigheid houden, niet slechts nutteloos, maar ook gevaarlijk en minder passend bij het christendom, zoveel ceremoniën, overgenomen van het Jodendom, te gebruiken, die afwijken van de eenvoudigheid, welke de apostelen ons geleerd hebben. En dat het nog meer verkeerd is, het avondmaal met gebaren en toneelkunsten te vieren, zonder dat het onderricht erbij gegeven wordt, maar dat - als ware het avondmaal een soort toverij - er veeleer in te laten begraven.

**V. WATDE OORZAAK GEWEEST IS VAN HET TWISTGESPREK, WAARIN ZELFS
ONDER HEN, DIE IN ONZE TIJD HET EVANGELIE OPNIEUW IN HET LICHT
GESTELD HEBBEN, EN BEZIG ZIJN DE KERK ZUIVER OP TE BOUWEN IN DE
GEZONDE LEER, ZO VINNIG GESTREDEN IS.**

Wat aangaat het ongelukkige twistgesprek dat er in onze tijd geweest is, waarin men al te vinnig gestreden heeft, en wat zonder twijfel de duivel opgewekt heeft om de loop van het Evangelie te belemmeren of zelfs geheel te beletten, ik zou wel wensen, dat de heugenis ervan ten enenmale verdween; zo veris het er vandaan, dat ik vermaak zou kunnen hebben in het geven van een uitvoerig relaas daarvan. Evenwel omdat ik vele goede consciënties in verwarring zie, omdat zij niet weten wat te beginnen, zal ik er in het kort van zeggen wat mij noodzakelijk voorkomt, om hun te tonen hoe zij voor zich zelf tot klaarheid moeten komen.

Ten eerste bid ik in de Naam van God alle gelovigen zich er toch niet al te zeer aan te ergeren dat zulk een groot geschil gerezen is tussen hen die de leidlieden geweest zijn om de waarheid opnieuw in het licht te stellen, en ons daarheen weer terug te voeren.

Want dat is niets nieuws, dat de Heere Zijn dienaren in een of andere onwetendheid laat, en gedooft dat zij met elkaar debatteren. Niet om ze voor altijd daarin te laten, maar slechts voor een tijd, om ze te verootmoedigen.

En metterdaad, wanneer tot dusver alles naar wens was gegaan, zonder zo'n verdrietelijke beroering, zo hadden mogelijk de mensen zichzelf vergeten of de genade Gods was minder in erkentenis gehouden dan zij verdient. Zo heeft de Heere de mensen alle aanleiding benomen om zich te verheerlijken, opdat Hij alleen verheerlijkt worde.

Als wij verder in het oog vatten in wat duistere afgrond de wereld was, toen zij, die deze polemiek ontketend hebben, begonnen zijn ons tot de waarheid terug te leiden, dan zullen wij er ons in het minst niet over verbazen, dat zij van meet af niet alles geweten hebben. Het is veeleer een wonder, dat onze Heere ze in zo korte tijd dermate heeft verlicht, dat zij in staat waren, uit deze poel van dwalingen, waarin zij zo lange tijd gedompeld waren, uit te komen en anderen daaruit te voeren.

Maar niets is beter dan de gang van zaken te vertellen, omdat daaruit wel blijken zal, dat men geenszins zoveel aanleiding tot ergernis heeft als gewoonlijk gedacht wordt. Toen Luther begon te leren, behandelde hij de stof van het avondmaal zodanig, dat hij, wat betreft de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus, dit scheen te handhaven zoals allen het toen ter tijd opvatten; want hoewel hij de transsubstantiatie veroordeelde, zei hij, dat het brood Christus' lichaam was, omdat het daarmee verenigd was.

Bovendien voegde hij er sommige beelden aan toe, die wel wat ruw en grof waren. Maar hij deed dit noodgedwongen, omdat hij zijn bedoeling niet anders kon verklaren. Want

het is moeilijk, een zo verheven zaak uiteen te zetten, zonder dat er meteen bij komt, wat er niet bij past.

Anderzijds stonden Zwingli en Oecolampadius op, welke, ziende het misbruik en bedrog dat de duivel had teweeggebracht, door het aannemen van deze lichamelijke tegenwoordigheid van Christus, die men meer dan zes eeuwen had overgeleverd en voor zeker gehouden als een zaak van groot gewicht het misdadig vonden daarover te zwijgen. Vooral ook omdat het zo'n afschuwelijke afgoderij meebracht, doordat Jezus Christus daarbij vereerd werd als besloten in het brood.

En omdat het zo vreselijk moeilijk was deze opvatting, die zo lange tijd en zo diep in het hart der mensen was ingeworteld, weg te nemen, zo hebben zij zich met al de kracht van hun verstand er op toegelegd daartegen te velde te trekken, door aan te tonen welk een grove dwaling het was, iets dat door heel de Schrift betuigd wordt, niet te erkennen, aangaande de Hemelvaart van Jezus Christus; dat Hij in Zijn mensheid in de hemel is opgenomen om daar te blijven totdat Hij zal nederdalen om de wereld te oordelen.

En terwijl zij met dit intens punt bezig waren, verzuimden zij aan te geven, wat voor tegenwoordigheid van Jezus Christus men in het avondmaal moet aannemen, en wat voor gemeenschap met Zijn lichaam en bloed men daar ontvangt. Zo zelfs, dat Luther dacht dat zij niet anders wilden overhouden dan de blote tekenen, zonder hun geestelijk wezen. En daarom begon hij ze openlijk te weerstaan, zodat hij ze zelfs voor ketters verklaarde.

En nadat de polemiek eenmaal begonnen was, vlamde zij in de loop van de tijd steeds heftiger op, en heeft zo met een al te grote bitterheid gedurende een periode van vijftien jaren ongeveer voortgewoed, zonder dat ooit de een met een vreedzaam hart naar de ander wilde luisteren. Want hoewel zij eenmaal samen geconfedereerd hebben, was er zoveel verwijdering, dat zij zonder enige overeenstemming weer zijn teruggekomen. Zelfs hebben zij zich, in plaats van op de een of andere goede grondslag bijeen te komen, al meer teruggetrokken, nergens op ziende als op de verdediging van hun mening en het weerleggen van alles wat daarmee in tegenspraak was. Wij moeten dus uitspreken waarin Luther zijnerzijds gefaald heeft, en waarin Zwingli en Oecolampadius van hun kant gefaald hebben.

Het was, om daarmee te beginnen de plicht van Luther geweest om te waarschuwen, dat hij niet een dergelijke plaatselijke tegenwoordigheid bedoelde als de Rooms en droomden. Vervolgens om openlijk te betuigen, dat hij het sacrament niet in de plaats van God wilde doen vereren. Ten derde, om zich te onthouden van die grove en moeilijk te begrijpen beelden, of om ze voorzichtig te gebruiken, en ze zó te verklaren, dat ze geen ergernis konden wekken.

Toen het debat eenmaal begonnen was ging hij alle perken te buiten, zowel in het verklaren van zijn eigen opvatting als in het berispen van de anderen, met al te hevige

bitterheid van woorden. Want in plaats van zich zo te uiten, dat men zijn mening kon aanvaarden, heeft hij naar zijn gewone heftigheid in het bestrijden van zijn tegenstanders overdreven zegswijzen gebruikt, welke wel heel moeilijk te verdragen waren voor hen, die overigens toch al niet te zeer geneigd waren om zijn woorden te geloven.

De anderen hebben ook gezondigd, doordat zij zo hartstochtelijk tegen de bijgelovige en fantastische opvatting van de Rooms en, aangaande de plaatselijke tegenwoordigheid van het lichaam van Jezus Christus in het sacrament en de goddeloze verering daaruit voort gevloeid, zijn te velde getrokken; zodat zij meer hun kracht zochten in het afbreken van het verkeerde dan in het opbouwen van het goede. Want al hebben zij dan de waarheid niet geloofend, toch hebben zij haar niet zo duidelijk geleerd, als zij schuldig waren. Mijns inziens hebben zij, door te nadrukkelijk te handhaven dat het brood en de wijn het lichaam en bloed van Christus genoemd worden omdat zij daarvan tekenen zijn, er niet op gelet er ook bij te zeggen, dat zij op die manier tekenen zijn, dat niettemin de waarheid er aan verbonden is. En zodoende openlijk te betuigen, dat zij geenszins bedoelden de waarachtige gemeenschap, welke de Heere ons door dit sacrament geeft met Zijn lichaam en Zijn bloed, naar de achtergrond te dringen.

De ene partij zowel als de andere heeft gefaald, doordat men geen geduld had om naar elkaar te luisteren, teneinde zonder enige hartstocht de waarheid te volgen zonder zich er om te bekommeren, waar deze gevonden werd.

Evenwel mogen wij in onze plicht jegens hen niette kort schieten. Wat betekent, dat wij niet vergeten de genadegaven, welke onze Heere hun bewezen heeft, en het goede dat Hij ons door hun hand en dienst heeft uitgedeeld. Want indien wij niet ondankbaar en onerkentelijk zijn voor wat wij aan hen verplicht zijn, zo zullen wij ook gemakkelijk in staat zijn dit en nog veel meer te vergeven, zonder ze te berispen en te smaden. In het kort, doordat wij ze hebben gezien en ten dele nog zien, uitblinkende in heiligheid des levens en in kennis, en van zeldzame ijver om de Kerk te bouwen, zo moeten wij daarover altijd met gematigdheid en eerbied oordelen en spreken. Voornamelijk omdat het ten slotte onze God behaagd heeft, nadat Hij ze aldus verootmoedigd had, een einde te maken aan deze ongelukkige redetwist, of deze althans te doen bedaren, in afwachting daarvan, dat zij geheel beëindigd wordt. Ik heb dit willen zeggen, omdat er tot dusver nog geen formule gepubliceerd is, waarin de overeenstemming werd vastgelegd, hoewel daaraan grote behoefte is.

Maar dit zal komen, wanneer het God behaagt op één plaats te vergaderen allen die tot taak hebben haar saam te stellen. (In 1549 werd dit enigermate tot werkelijkheid, toen Calvijn de Consensus Tigurinus (Overeenkomst van Zürich) samen met de Zwinglianen heeft opgesteld).

Ondertussen moeten wij er mee tevreden zijn, dat er broederschap en gemeenschap tussen de Kerken bestaat, en dat allen eenstemmig zijn, voor zover dit de christelijke gemeenschap belangt.

Wij belijden dus allen met één mond, dat wij, door het sacrament in geloof te ontvangen, overeenkomstig het bevel des Heeren, waarlijk het eigen wezen van het lichaam en bloed van Jezus Christus deelachtig worden. Hoe dat geschiedt, de een kan dat beter omschrijven en duidelijker uiteenzetten dan de ander. Maar in dier voege, dat wij enerzijds, om alle vleselijke bedenkingen uit te sluiten, de harten opwaarts in den hemel verheffen,

Erratum: Onderstaande regels behoren bij bundel X opdat wij niet menen dat onze Heere Jezus Christus van daar neder geworpen is, om in de verderfelijke elementen ingesloten te worden. Daarentegen moeten wij, om de kracht van dit hoogheilig geheimenis niet te verminderen, bedenken dat dit geschiedt door een verborgen en bewonderenswaardige kracht van God, - en dat Gods eigen Geest de band is van dit deelgenootschap, - dat ook om deze reden, geestelijk genoemd wordt.